

Ποιοτική Μεθοδολογία

21.04.2015

Παρασκευοπούλου-Κόλλια, Ε.-Ά.

Φαινομενολογία

- Η ποιοτική έρευνα έχει ως υπόστρωμα το παράδειγμα της φαινομενολογίας
- Το παράδειγμα αυτό σκοπό έχει να φωτίσει και να αναγνωρίσει συγκεκριμένα φαινόμενα μέσα από το πώς έχουν προσληφθεί από τους ίδιους τους δρώντες πληροφορητές

- **Συνήθως αφορά τη συγκέντρωση λεπτομερών πληροφοριών μέσω ποιοτικών μεθόδων (συνεντεύξεις, συζητήσεις, συμμετοχική παρατήρηση) και αποδίδει την προοπτική από τη μεριά του υποκείμενου**

- **Η φαινομενολογία εστιάζει στη μελέτη της εμπειρίας από τη μεριά του ατόμου**
- **Μελετά στερεοτυπικές εγκατεστημένες θέσεις και συνηθισμένους τρόπους σύλληψης της καθημερινότητας**

- **Επιστημολογικά το φαινομενολογικό παράδειγμα είναι ένα παράδειγμα προσωπικής γνώσης και υποκειμενικότητας και δίνει έμφαση στη σημασία της προσωπικής θέσης και ερμηνείας**

**Σαν τέτοιο είναι ένα ισχυρό εργαλείο για
την καταγραφή:**

- της προσωπικής εμπειρίας**
- των ανθρώπινων κινήτρων και πράξεων**
- της διερεύνησης των προκαταλήψεων**
- των δεδομένων τοποθετήσεων**
- των καθημερινών κρίσεων**

Ποιοτική έρευνα

- Η ποιοτική έρευνα σχετίζεται κυρίως με συνθήκες «πρόσωπο με πρόσωπο»
- Θα μπορούσε, λοιπόν, κάποιος να ισχυριστεί ότι τα αποτελέσματά της είναι «παράξενα»
- Επειδή... το κάθε πρόσωπο (ερευνητής-υποκείμενο) είναι λογικό να έχει τις προσωπικές του απόψεις

Οι ποιοτικές μέθοδοι

- Παρουσιάζουν φυσικότητα σε μεγάλο βαθμό

Ο ερευνητής:

- παρατηρεί
- παίρνει συνεντεύξεις
- κρατά σημειώσεις
- περιγράφει και ερμηνεύει τα φαινόμενα όπως ακριβώς έχουν
- είναι πάντα σε εγρήγορση
- (σημειώνει ακόμα και μικρά σχόλια, οτιδήποτε παρατηρήσει, ακόμα και τον τρόπο που τα υποκείμενα κάθονται ή συνομιλούν)
- έρχεται αντιμέτωπος με τον ίδιο του τον εαυτό
- συνδυάζει με ένα λογικό τρόπο δεδομένα, στοιχεία και καταστάσεις ώστε να καταλήξει σε ένα συμπέρασμα από τα όσα παρατηρεί

- Οι ποιοτικές μέθοδοι προσδίδουν στον ερευνητή τη δυνατότητα να εμβαθύνει στα λεγόμενα των υποκειμένων, να τα ερμηνεύσει και να κατανοήσει τις κοινωνικές επιρροές που αυτά έχουν δεχτεί
- Από το κείμενο που θα προκύψει -από την ανάλυση των δεδομένων- διαφαίνεται και η *προσωπικότητα του ερευνητή*

Π.Χ. ...

- Ο ερευνητής που χρησιμοποιεί τις συνεντεύξεις ως μέθοδο έρευνας πρέπει να πληροί κάποιες προϋποθέσεις
- Η εικόνα που θα παρουσιάσει πρέπει να εκλαμβάνεται καταρχάς ως σοβαρή και κατά δεύτερον ως επαγγελματική

Μέθοδοι...

- **Συνεντεύξεις**
- **Ερωτηματολόγια**
- **Περιπτωσιολογική μελέτη (Case study)**
- **Παρατήρηση (Observation)**

- Ένα σημαντικό ερευνητικό εργαλείο είναι η συνέντευξη
- Υπάρχουν διάφορα είδη συνεντεύξεων
- Η συνέντευξη «εις βάθος», όμως, εμφανίζει ίσως το μεγαλύτερο ενδιαφέρον

B. Φίλιας

- **Δομημένες**
- **Μη-δομημένες**
- **Άμεσες**
- **Έμμεσες**
- **Επαναλαμβανόμενες**
- **Κλινικές**
- **Σε βάθος**

* «Εισαγωγή στη μεθοδολογία και τεχνικές των κοινωνικών ερευνών », Αθήνα, Gutenberg, Συνεργάτες: Σπουδαστήριο Κοινωνιολογίας ΠΑΣΠΕ και Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών (1993)

N. Κυριαζή

- **Τυποποιημένη**
- **Ελεύθερη (ή μη-τυποποιημένη)**
- **Σε βάθος**
- **Τηλεφωνική**

* «Η κοινωνιολογική έρευνα έρευνα, κριτική επισκόπηση των μεθόδων και τεχνικών», Αθήνα, Ελληνικές Επιστημονικές Εκδόσεις (1998)

Δομημένη

- Συμπεριλαμβάνει συγκεκριμένο αριθμό προκαθορισμένων ερωτήσεων που γίνονται με ελεγχόμενο τρόπο
- Η διατύπωση και η σειρά των ερωτήσεων δεν μπορεί να τροποποιηθεί
- Απαιτεί συγκεκριμένες ερωτήσεις που μπορούν να απαντηθούν εν συντομία
- Κατάλληλη για θέματα όπου κάποιος έχει ήδη μια λεπτομερή γνώση
- Χρησιμοποιείται σε δημοσκοπήσεις, έρευνες αγοράς, μελέτες της κυβέρνησης, σε μικρά παιδιά ή άλλους πληθυσμούς που μπορεί να μην είναι σε θέση να συμπληρώσουν ένα ερωτηματολόγιο

Ημι-δομημένη

- Το πλάνο συνέντευξης περιέχει μια λίστα από ερωτήματα σχετικά με το υπό εξέταση θέμα
- Ανοιχτού τύπου ερωτήσεις (τι, πώς, για ποιο λόγο κτλ)
- Η διατύπωση και η σειρά των ερωτήσεων μπορεί να τροποποιηθεί
- Ο ερευνητής πρέπει να είναι ευέλικτος, καλά εκπαιδευμένος και να έχει τις κατάλληλες δεξιότητες για να μπορέσει να συλλέξει όλες τις απαραίτητες πληροφορίες

Μη δομημένη

- **Μόνο το θέμα είναι προκαθορισμένο**
- **Σημαντική αλληλεπίδραση μεταξύ ερευνητή και ερωτώμενου**
- **Τα αποτελέσματα εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από το πώς ο ερευνητής διεξάγει τη συνέντευξη**
- **Κατάλληλο για διερευνητικές μελέτες, μεμονωμένα περιστατικά και πολύ ευαίσθητα θέματα**

- αλληλεπίδραση
 - επικοινωνία-συνομιλία μεταξύ προσώπων
 - με στόχο την απόσπαση πληροφοριών σχετιζομένων με το αντικείμενο της έρευνας
 - μέθοδος που έχει ως αντικείμενό της να σχηματίσει ένα «νοητικό περιεχόμενο»
 - να αποκαλύψει πτυχές της προσωπικότητας
 - να αναγνωρίσει συμπεριφορές
-
- Οι συνεντεύξεις προβάλλουν τις γνώσεις που το υποκείμενο κατέχει (**πληροφορίες και γνώσεις**), τι του αρέσει και τι όχι (**αξίες και προτιμήσεις**) και κυρίως τι σκέπτεται (**απόψεις και αντιλήψεις**)

- Το θετικότερο στοιχείο των συνεντεύξεων είναι ότι η συζήτηση (που σε καμία περίπτωση δεν πρόκειται για «αυθόρμητη επικοινωνία ή υποκειμενική εντύπωση» στο μυαλό του ερευνητή) που λαμβάνει χώρα συνεχώς **ανατροφοδοτείται** από τα όσα ακούγονται

- Στο κάθε στάδιο οι καινούργιες πληροφορίες οδηγούν στον ενδότερο κόσμο των υποκειμένων και αντανακλούν τις προσωπικές σκέψεις και προβληματισμούς τους, τους οποίους αξιοποιεί ο ερευνητής
- Μέσω της συνέντευξης ο ερευνητής μπορεί να σχηματοποιήσει στο μυαλό του γεγονότα στα οποία δεν έλαβε μέρος και να κατανοήσει καλύτερα τις εμπειρίες των υποκειμένων

- Ο τρόπος που θα αποδώσει όσα άκουσε
- Η επιλογή συγκεκριμένων χωρίων για καταγραφή
- Η κρίση του όσον αφορά στο πώς θα αποδείξει ότι όσα προέκυψαν από την έρευνα έχουν ισχύ
- Το να μη θεωρεί τίποτε ως δεδομένο + να ακούει προσεκτικά

εξαρτώνται από τον ίδιο

- Ο υποκειμενικός παράγοντας:
δεν πρέπει να αποτρέπει την αντικειμενική κρίση του ερευνητή, αλλά δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι υφίσταται και επηρεάζει και τα υποκείμενα και τον ερευνητή

- Σε πολλές έρευνες **συνδυάζουμε ΤΥΠΟΥΣ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΩΝ** κατά σημεία
- Μας ενδιαφέρει οι απαντήσεις των υποκειμένων να είναι ειλικρινείς και όχι βεβιασμένες
- Βάσει αυτού του άξονα οι συζητήσεις που λαμβάνουν χώρα δεν ακολουθούν κάποιο πλάνο
- Στο μυαλό μας υπάρχει ένας σκελετός (ημι-δομημένων) ερωτήσεων, ο οποίος δεν ακολουθείται απαραίτητα
- Αυτό έχει ως συνηθέστερο αποτέλεσμα ο κύριος τύπος συνέντευξης που προσεγγίζουμε να είναι η «**συνέντευξη σε βάθος**»

Συνέντευξη εις βάθος

- Η συνέντευξη «εις βάθος» έχει περισσότερο τη μορφή εξομολόγησης και απολογίας
- Ο ερευνητής ξεκινά τη συζήτηση και σταδιακά αποχωρεί από αυτήν
- Αυτό το είδος συνέντευξης προσεγγίζει ένα ψυχαναλυτικό πλαίσιο

- Το υποκείμενο κάνει διάλογο με τον εαυτό του καθώς προχωρά η ώρα
- Σαφώς αυτό το στοιχείο της ενέχει και την αποτυχία...
- Αυτή έγκειται συνήθως στις αναστολές του πληροφορητή να εμβαθύνει στις σκέψεις και στα συναισθήματα του

- **Πρέπει να θυμόμαστε πως αν το υποκείμενο είναι στιγματισμένο, θα προσπαθήσει να απολογηθεί στον ερευνητή για το πώς βλέπει τη θέση του στην κοινωνία**

- **Αν το υποκείμενο δεν είναι στιγματισμένο, θα αντανακλά την καθημερινότητα με τις θετικές και τις αρνητικές της διαστάσεις**

- Το να διατυπώνεις απόψεις και ειδικά ερωτήσεις δεν αποτελεί απλή διαδικασία
- Παίζει ρόλο ο τρόπος που θα τεθούν, το αν είναι σαφείς και ευκρινείς και φυσικά το αν φανερώνουν την αιτία για την οποία τίθενται
- Οι ερωτήσεις των συνεντεύξεων εις βάθος δεν έχουν συγκεκριμένη σειρά και ουσιαστικά προκύπτουν από τα όσα ακούγονται σε κάθε συζήτηση
- Το αποτέλεσμα είναι να προκύπτουν και στοιχεία, που δεν εντάσσονται στους στόχους της έρευνας, οι οποίοι, όμως, είναι αρκετά συνδεδετικοί μεταξύ των λεγομένων των ερωτώμενων

- Ο ερευνητής πρέπει να γνωρίζει πόσο επηρεάζει το υποκείμενο
- α. η κοινωνική του πραγματικότητα
- β. η κοινωνική του προέλευση
- γ. η ηλικία του
- δ. η εκπαίδευση που έχει λάβει –και **αντίστροφα**
- Ένας τελευταίος παράγοντας που παίζει ρόλο στη διεξαγωγή της έρευνας είναι και το περιβάλλον (ο τόπος-χώρος στον οποίο έγιναν οι συνεντεύξεις)

Ανάλυση

- Η ανάλυση περιεχομένου στη λογοτεχνία ξεκινά από τον Ελύτη
- Οι ειδικοί επιστήμονες μετρούν τη συχνότητα των λέξεων στο έργο του συγγραφέως (π.χ. θάλασσα, γλάρος, ναύτης...)

- **Στην επιστημονική ανάλυση περιεχομένου ο ερευνητής μελετά τη συχνότητα των λέξεων, φράσεων, εννοιών**

- **Αφού έχουμε κάνει επισκόπηση πεδίου, ταξινομούμε υπό τη μορφή αξόνων το πραγματολογικό μας υλικό**
- **Το συσχετίζουμε με ό,τι έχει πει ο κάθε ερευνητής-επιστήμονας**
- **Οι άξονες διαμορφώνονται συνήθως με ό,τι έχουμε στη διάθεσή μας από υλικό**

Λέξεις	Φράσεις	Έννοιες
Συχνότητα εμφάνισης	Παραδείγματα υπέρ ή κατά ενός μοντέλου, πολιτικής ή ενός συμβάντος («συνωστισμός στη Σμύρνη»)	Αφηρημένες καταστάσεις (δημοκρατία, ελευθερία, σεξισμός, ισότητα κτλ.)

- Κατά τη διάρκεια της ανάλυσης της έρευνας αρκετές φορές χρειάζεται να επιστρέψουμε στα δεδομένα μας
 - ...και στις αντιλήψεις των υποκειμένων
 - ...και στην ευρύτερη αντίληψη που κυριαρχεί αναφορικά με το αντικείμενο της έρευνάς μας
 - Αυτό γίνεται με σκοπό να κατανοήσουμε τα στοιχεία που μας έχουν δοθεί καλύτερα
- **ούτως ώστε να τα ερμηνεύσουμε και να τα αποκωδικοποιήσουμε αποτελεσματικά**

- **Μελετώντας ξανά όμως τα δεδομένα μας, τις σημειώσεις μας, τα λεγόμενα των υποκειμένων, πέρα από το να επανεξετάζουμε τα συμπεράσματα τα οποία προκύπτουν, προχωρούμε στη συγκρότηση των προτάσεων που θα θέσουμε μέσω αυτής της έρευνας**

Επιστέγασμα

Στάδια έρευνας

- Αναζήτηση ερευνητικού σκοπού, στόχων και ερευνητικών ερωτημάτων
- Βιβλιογραφική επισκόπηση
- Σχεδιασμός της έρευνας
- Συλλογή δεδομένων
- Ανάλυση δεδομένων
- Συμπεράσματα
- Παρουσίαση αποτελεσμάτων (πτυχιακή, άρθρο, παρουσίαση σε συνέδριο, κτλ)

Τι πρέπει να προσέξω κατά τη διεξαγωγή μιας έρευνας;

- Σε τι θα επικεντρωθώ;
- Ποια τα ερευνητικά ερωτήματα;
- Ποια η ερευνητική στρατηγική/προσέγγιση;
- Ποια/ποιες η/οι μέθοδος/οι;
- Τι ζητήματα ενσκήπτουν (πρακτικά);
- Δεοντολογικά ζητήματα

Μονάδες, υποκείμενα, αντικείμενα ερευνητικής ανάλυσης

- Άτομα
- Ομάδες
- Οργανώσεις, δομές
- Κείμενα, λόγος
- Δράσεις
- Ιστορία
- ...

Σημεία ερευνητικού ενδιαφέροντος...

- **Χαρακτηριστικά**
- **Προσανατολισμός (συμπεριφορές, στάσεις, πεποιθήσεις - απόψεις, στερεότυπα, προκαταλήψεις)**
- **Πολιτικές κατευθύνσεις (π.χ. οργανώσεις)**
- **Κοινωνικές αλληλεπιδράσεις, δράσεις (κτλ)**

Περιορισμοί ως προς την επιλογή ερευνητικού θέματος

- Χρόνος
- Πρόσβαση/συνεργασία
- Πόροι/κόστος
- Υποδομή/μέσα

Τα ερευνητικά ερωτήματα πρέπει να είναι

- Σαφή
- Συγκεκριμένα
- Απαντητέα
- Αλληλοσυνδεόμενα

Μέσα από τα ερευνητικά ερωτήματα μπορούν να διαμορφωθούν οι στόχοι της έρευνας ή ακόμη και οι στόχοι μπορούν να διατυπωθούν σε μορφή ερωτημάτων

Στυλ γραφής βιβλιογραφίας

- **Vancouver Style.** Αποτελεί το συνηθέστερο σύστημα για συγγραφή άρθρων σε περιοδικά και γενικότερα όπου χρειάζεται οικονομία σε λέξεις
- **Harvard style.** Συνηθισμένο σύστημα για συγγραφή ιατρικών εργασιών διπλωματικών ή διδακτορικών
- **NLM style (National Library of Medicine)**
- **APA style (American Psychological Association).** Συνηθισμένο σύστημα στις κοινωνικές, ανθρωπιστικές και εφαρμοσμένες επιστήμες
- **Numeric**
- **MLA (Modern Language Association)**

APA

- Σπυροπούλου, Θ. (2013). *Μια μελέτη περίπτωσης της διαχείρισης ταυτότητας των Ελλήνων ομοφυλόφιλων, καθώς και των εμπειριών διάκρισης, τόσο στην οικογενειακή και κοινωνική ζωή, όσο και στους χώρους της εκπαίδευσης και της εργασίας* (Doctoral dissertation).

MLA

- Σπυροπούλου, Θεοδώρα. *Μια μελέτη περίπτωσης της διαχείρισης ταυτότητας των Ελλήνων ομοφυλόφιλων, καθώς και των εμπειριών διάκρισης, τόσο στην οικογενειακή και κοινωνική ζωή, όσο και στους χώρους της εκπαίδευσης και της εργασίας.* Diss. 2013.

Chicago

- Σπυροπούλου, Θεοδώρα. "Μια μελέτη περίπτωσης της διαχείρισης ταυτότητας των Ελλήνων ομοφυλόφιλων, καθώς και των εμπειριών διάκρισης, τόσο στην οικογενειακή και κοινωνική ζωή, όσο και στους χώρους της εκπαίδευσης και της εργασίας." PhD diss., 2013.

Ποιοτική

- Ερευνά το πώς και το γιατί
- Υποκειμενική – εστιάζεται στην ανθρώπινη εμπειρία
- Περιλαμβάνει αδόμητες συνεντεύξεις, παρατηρήσεις, ομάδες εστίασης
- Μικρός αριθμός συμμετεχόντων
- Πλάνο ερωτήσεων
- Πλούσιο υλικό – Αναδυόμενα Θέματα
- Παίρνει πολύ χρόνο για τη διεξαγωγή (συλλογή και ανάλυση δεδομένων)
- Μεγάλη αλληλεπίδραση ερευνητή-συμμετέχοντα

Ποσοτική

- Ερευνά το τι, σε ποιο βαθμό, την κατανομή, σχέσεις ανάμεσα σε παράγοντες
- Αντικειμενική
- Περιλαμβάνει πειράματα, έρευνες, δοκιμές, παρατηρήσεις και στατιστικές αναλύσεις
- Μεγάλος αριθμός συμμετεχόντων
- Τυποποιημένα ερωτηματολόγια
- Αριθμητικά αποτελέσματα
- Υψηλός βαθμός της δομής
- Μπορεί να πάρει λίγο χρόνο για να διεξαχθεί
- Μικρή αλληλεπίδραση ερευνητή-συμμετέχοντα

Καταληκτικά...

- Ο Foucault υπερτόνιζε το να αναπαράγονται οι «φωνές» των υποκειμένων της έρευνας
- Ο Harvey ότι όλα τα μέλη της κοινωνίας έχουν το δικαίωμα να μιλούν για τον εαυτό τους, με τα δικά τους λόγια και να γνωρίζουν ότι τα λεγόμενά τους θα εκληφθούν και θα εισακουστούν ως αυθεντικά και ακέραια

Να θυμάστε ότι...

- *Ο ερευνητής ΥΠΟΨΙΑΖΕΤΑΙ το πρόβλημα και περιμένει να αναδυθεί από την αφήγηση (ή τη διεξαγωγή της έρευνας)...*
- *Εάν δεν αναδυθεί σε κανένα σημείο της έρευνας, τότε ίσως είναι περισσότερο στο μυαλό του ερευνητή...*